

Lakatos Sándor

Pünkösdi: a vigasztaló és pártfogó isteni lélek ünnepe

„Ha szerettek engem, megtartjátok az én parancsolataimat, én pedig kérni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké: az igazság Lelkét, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja őt, nem is ismeri; ti azonban ismeritek őt, mert nálatok lakik, sőt bennetek lesz. Nem hagylak titeket árván, eljövök hozzátok. Még egy kis idő, és a világ többé nem lát engem, de ti megláttok, mert én élek, és ti is élni fogtok.”
(Jn 14,15–19)

A pünkösdi ünneplésünk bibliai alapja szorosan összefüggésben van a húsvéti tanítással. A passiótörténet a nagypénteki embertelenségben éri el a mélypontot, és végül a húsvét reggeli üres sír hitével teljesedik ki, emelkedik minden emberi esendőség fölé, és nyer végső értelmet. Még elevenen él bennünk a gondolat, miszerint húsvétkor a halál felett diadalmaskodó örökélet hite áll az ünnepi tanítás középpontjában, mert hisszük, hogy az örökélet evangéliuma legyőzi az elmúlás bizonyosságát, a halállal szembeni rettegést. Húsvét számunkra, keresztények számára tehát nem más, mint a halandóságunkkal való szembesülés és annak a szüksége, hogy a halálfélelmünkkel és gyászunkkal hittel nézzünk szembe. Ötven nappal korábban tehát azzal a megerősödött hittel távoztunk Isten hajlékából, hogy bár a test megtörhető, elpusztítható, az Istentől kapott lélek, hitünk szerint, örök és halhatatlan. Akkor azzal a reménnyel tértünk vissza ünneptelen hétköznapijainkhoz, hogy a mindennapi dolgainkban viszontláthatjuk hitünk gyakorlati vetületeit. Ha nyitott szemmel jártunk, ha hitünk vezérelte lépteinket a mai ünnepi állomásig, láthattuk a hétköznapiakban is, hogy Isten hogyan viseli gondunkat még akkor is, amikor mi, földi dolgaink miatt, igen gyakran megfeledkezünk szeretetéről.

Így érkezünk meg az ötvenedik napi állomáshoz, hogy ismét számba vegyük lelki üdvösségünk utjait. Alig tíz napja, hogy a tanítványok öntudatra ébredését hirdető áldozócsütörtököt ünnepelhettük. A hétköznapi csütörtöki csöritezésben a keresztény világ ma már kevés időt szán a menybemenetelt ünneplő

állomásra, akárcsak az öntudatra ébredés gondolatára. A naptár-béli jeles alkalom elmúlt, de azért pünkösd ünnepéből visszanyúlhatunk egy gondolat erejéig ehhez az ünnepi hagyományhoz. A könnyedséggel mellőzött áldozócsüörtök szerepe lenne elgondolkodtatni bennünket, hogy a húsvéti hit talán mégsem az üres sírnál válik teljessé. A húsvéti történet talán mégis csak úgy válhat teljessé, hogy Jézus áldozócsüörtöki menybemenetele után, a szétszaladt és a világ szemé elől rejtőzködő tanítványoknak öntudatra kell ébredni, hogy a megígért pártfogó és vigasztaló szentlélek kitöltetésével testet ölthessen a keresztény Egyház. Enélkül értelmetlen lenne a húsvéti mártíromság. Enélkül értelmetlen az üres sír legendája. Enélkül a keresztény hit csupán elmélet, könyvekbe zárt vallásfilozófiai rendszer maradna. Az Egyház létrejötte nélkül elmaradna a jézusi tanítás gyakorlatba ültetése, gyakorlati megvalósítása. Ezért állítjuk, hogy pünkösd a húsvéti hit kiteljesedését hozza el nekünk.

Jézus, aki az evangéliumok leírása szerint tragikus elmúlását előre látta, tanítványainak többször beszél távozásáról, és beszélt arról, hogy kikerülhetetlen halála szükségzerű ahhoz, hogy végül a pártfogó szentlélek kitöltethessen a tanítványi közösségre. János evangéliumában olvassuk Jézus hagyatkozását, ígéretét és biztatását: „...*én pedig kérni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké: az igazság Lelkét, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja őt, nem is ismeri; ti azonban ismeritek őt...*”

A szentlélek eljövételének ígéretéről unitárius prédikációt nem emlékszem, hogy hallottam, vagy olvastam volna. Talán azért, mert a János evangéliumára jellemző gondolat enyhén ködös teológiai értelmezéseket igényel. A kereszténység korai évszázadaiban is ellentmondásos nézetek fogalmazódtak meg az egyházatyák írásaiban arról, hogy pontosan miként is kell érteni azt, hogy Jézus elküldi a szentlelket, ami pártfogó és vigasztaló. Hogyan küldi el Jézus azt a szentlelket, amit az evangéliumok végső igazságnak, az Igazság Lekének is neveznek?

Induljunk ki abból, hogy unitárius hitvallásunkban megvalljuk: „*Hiszem a szentlelket!*” Unitárius hittanunk tehát vallja és tanítja a szentlélek létét és jelenvalóságát. Hisszük azt, hogy a szentlélek Isten Lelke, Isten hatóereje a világban. A szentlélek nem azonos az emberi lélekkel, de lényegében nem idegen egyik a másiktól, hiszen valljuk, hogy lelkünk Istentől való, és halálunk órájában Őhozzá tér vissza.

János evangéliumában Jézus az Isten szentlelkének eljövételét ígéri meg, hogy az pártfogója, oltalmazója, vigasztalója legyen a magukra maradt tanítványoknak. A pünkösd történet szerint pedig Jézus ígérete beteljesedik akkor, amikor a tanítványok Húsvét után ötven nappal, az első pünkösd alkalmával Je-

ruzsáleben színre lépnek, és a nyilvánosság előtt megvallják hitüket a megfeszített és feltámadott názareti Jézusról, akit Krisztusnak vagy felkentnek mondanak a követői.

A görög nyelven írt evangéliumok, amikor a megígért pártfogó szentlélekről szólnak, a Paraklétosz kifejezést használják. A kifejezés szó szerinti fordítása annyit tesz, mint melléhívott. Az ókori görög társadalomban a bíróság elé állított, beidéztetett vádlottat görögül enklétosznak nevezték, a paraklétosz pedig a vádlott mellé hívott védőügyvéd megnevezése volt. A kifejezést számos további formában is fordíthatjuk, így: segítségül hívott, meghívott személy, aki az őt hívó mellett áll, aki megszán valakit; közbenjáró, védőügyvéd, segítő, pártfogó, szószóló, gyám, tanácsadó; aki bátorít, buzdít, vigasztal; aki kedvesen beszél, jó szót szól valakihez; aki sarkall, késztet, sürget valamire; aki kér, könyörög, esedezik valamiért, lelkére beszél valakinek; aki megkövetel, kíván valamit; aki int, megfed, felszólít.

Az igen tág értelmű görög Paraklétosz kifejezést az evangéliumi szövegekben tehát elsősorban pártfogó, vigasztaló szentlélekként értelmezzük. János evangélista az ógörög jogi világból kölcsönzi a paraklétosz kifejezést, és ezzel utal arra, hogy Jézus tanítványai vagy éppen a kései keresztények, ebben a világban könnyen a vádlott pozíciójába kerülhetnek. Gyakori evangéliumi gondolat, mely a keresztény üldöztetések idejét eleveníti meg. Emlékezzünk csak a Hegyi beszéd soraira: „*Boldogok vagytok, ha énmiattam gyaláznak és üldöznek titeket, és mindenféle rosszat hazudnak rólatok. Örüljetek és ujjongjatok, mert jutalmatok bőséges a mennyekben, hiszen így üldözték a prófétákat is, akik előttetek éltek.*” (Mt 5,12–13) Keresztény ember számára a segítő és pártfogó a megpróbáltatásban, legyen az hitbéli üldöztetés vagy az élet bárminémű megpróbáltatása, nem más, mint Isten szent lelke. A szentlélek ügyvédként, pártfogóként áll mellettünk, és védelmez a gonosz és igazságtalan váddal szemben.

A görög nyelvű Újszövetség a Jézus-követő keresztényeket gyakran nevezi ekklétosznak, ami a vádlott ellentétét, vagyis a vádlás alól felszabadított embert jelenti. Az egyház pedig görögül ekklészia, vagyis a „vád alól felmentettek közössége”; maga a felmentés pedig a paraklétosznak, a „melléhívott”-nak, a pártfogó szentléleknek köszönhető. A keresztény ember hite szerint tehát a pünkösdi események során kitöltetett szentlélek pártfogol, bátorít és felszabadít. Felszabadít a félelem és a rettegés rabságából. Megszabadít a rosszindulatú vádak bilincseiből, és erőt ad mindezek fölé kerekedni.

A pártfogó szentlélek gondolata az ókori görög társadalom egy másik sajátos gyakorlatából is eredeztethető. Így nevezték azokat a kiváltságos háziszolgákat, akiket a gazdag athéni polgárok otthonaiban alkalmaztak azzal a céllal, hogy

a család fiúgyermekével, a család örökösével legyen gyermekkorától kezdve egészen felnőttkorig. A paraklétosz soha nem maradt el a pártfogolt fiútól. Az ő szobájában aludt, vele evett, tanult, vagy szórakozott – amit kellett. Munkája fontossága miatt a paraklétosz rangban magasan a többi szolga fölött állt. Ebben az értelemben a húsvéti tragédia bekövetkeztéig Jézus volt a tanítványok vigasztalója, pártfogója, irányítója, egyszóval paraklétosza. Ő volt a segítségük az ellenséges világgal szemben, tanította őket, míg velük volt, rámutatott az élet alapigazságaira. Ennek a majdnem szülő-gyermeki, ideális bizalmi viszonynak azonban hirtelen vége szakadt, amikor Jézus eltávozott ebből a világból. Ez volt az a pont, amikor a tanítványoknak föl kellett ismerniük: hinni azt jelenti, hogy immár a láthatatlantól kell erőt meríteni. Ilyen helyzetben és szükségben, amikor az embernek csupán a hite marad támaszul, bizony könnyen megtörténik, hogy a legszilárdabb hitű ember is megtántorodik. Az emberi erő bizony hamar felmondja a szolgálatot. Ahogy az első tanítványoknak, nekünk is fel kell ismernünk, hogy az anyagi világ útvesztőiben nagyobb szükségük van az isteni lélek pártfogó és vigasztaló útmutatására, mint korábban bármikor.

Jézus a magukra maradt tanítványok lelki szükségleteit előre látta. Ezért kapták mesterüktől az ígéretet a vigasztaló és pártfogó lélekről, aki segítségükre lesz, és vezeti őket a szükségben. Az evangéliumok bizonyossága szerint a vigasztalót csak a hitben lehet látni és megtapasztalni. Jézus eltávozott ugyan, de az Igazság Lelke, Isten szentlelke megmutatja a mindenkori tanítványoknak, az üdvösségre vezető helyes utat.

Hogyan történik ez? – kérdezhetjük. Hogyan mutatja meg a szentlélek az üdvösségre vezető utat? Hogyan is működik valójában az az erő, amely elvezeti a keresztény közösséget a tanítástól a szeretet evangéliumának gyakorlásáig? Ennek szemléltetésére hívjuk segítségül a képzelőerőnket.

Képzeljünk el egy hatalmas barlangot, melynek a mélyén már kora gyermekkoruktól fogva leláncolt emberek élnek. Ezek az emberek még soha nem hagyhatták el a barlangot, ezért nem is sejtik, hogy a barlangon kívül más valóság is létezik. A barlangban egy nagy tűz ég, a tűz előtt pedig egy hatalmas fal helyezkedik el. Az örök a fal mögül mindenféle mesterséges tárgyakat mutatnak fel, „valahogy úgy, ahogyan a bábosok mutatják fel a bábokat a nézőknek”, melyeknek az árnyékát a tűz a barlang falára vetíti. A szerencsétlen leláncolt emberek csupán ezeket az árnyékokat láthatják. Az örök élénken beszélnek egymással, azonban a barlangüreg eltorzítja a hangjukat. Így aztán a barlang falán látott árnyékokat és az örök eltorzított hangját a rabok valóságnak tartják.

Egy nap az örök az egyik leláncolt emberről leveszik a láncokat, és felvezetik a barlang szájához. Miután a felszabadított rab kilép a sötét barlangból, kezdetben nagyon kellemetlennek tapasztalja a kinti világot: a nap elvakítja, és nem lát semmit. Idővel azonban, miután a szeme hozzászokott a világossághoz, meg fogja pillantani a dolgokat a maguk valóságukban, ekkor rájön, hogy mindaz, amit eddigi életében valóságnak hitt, csupán a valódi dolgok árnyékai voltak. [...] Először csak az árnyképeket látná, aztán emberek és más dolgok vízi tükörképét, később magukat a dolgokat; aztán már könnyebben szemlélné a csillagokat és az eget, persze csak éjjel, amikor a csillagok és a Hold fényét pillantaná meg, mintha nappal nézné a Napot és annak fényét.

Miután a felszabadított rab megismerkedett a barlangon kívüli világgal, az örök újra láncra verik és visszaviszik a barlangba. A visszatért rab elmeséli a társainak, hogy mit látott, hogy a falon látott dolgok csupán csak árnyékok. A társai ki fogják nevetni, és örültnek fogják tartani, a visszatért rabnak pedig soha többet nem lesz nyugta a barlang mélyén, hanem vissza fog vágyni a fenti világba.

És ha ismét az árnyak böngészésében kellene versengenie az örökös rabokkal, vakoskodna, míg a szeme meg nem szokná a sötétet – és ez az idő, míg megszokná, nem is volna rövid. A rabok persze kikacagnák, és mondanák róla: úgy kell neki, miért ment fel, íme szeme világát veszve jött vissza, lám, nem éri meg a felmenetel! És ha valaki eztán megpróbálná béklyóikat megoldani, és felvezetni őket, azt, ha nyakon csíphetnék, bizonyára helyben megölnék.

Testvéreim, a történet hallatán jó eséllyel gondolhatjuk, hogy az a 21. század emberéről szól, a látszat és valóság közötti dilemmáját mutatja be mint korunk egyik sarkalatos problémáját, miközben erősen utal a keresztény üdvtörténetre. Meglepő lehet, de a szöveget nem valamelyik ma népszerű író vetette papírra, hanem az i. e. IV. századból való Platón, a filozófus *Az állam* című könyvében írta le. A barlang-hasonlat olyan egyetemes emberi kérdéseket vet fel, amelyek a Jézus előtti IV. században, Jézus korában, a tizenhatodik században de ma, ezen a pünkösdi ünnepeken is érvényesek:

1. Meg kell vizsgálnunk, hogy az, ami feltétlen meggyőződésünket képezi, tényleg a valóság vagy lehetséges, hogy csupán árnyékképe annak. Az isteni lélek értelmünket megvilágosítja, és keresésünkben pártfogol.
2. A látszat világától nem egyszerű elszakadni, áldozatokkal jár, de a szentlélek vezérelte felfedezésünkben olyan világ tárul fel előttünk, mely új megvilágításba helyezi a dolgokat, az eseményeket, s immár saját tapasztalatokkal gazdagít.

3. Annak, aki lehetőséget kapott arra, hogy megtanulja az igazat és jót, egyszersmind kötelessége, hogy visszamenjen a raboskodókhoz, és osztozzon velük gondjaikban, akár megérdemlik ezt, akár nem. Többé nem hagyhatja magukra, még akkor sem, ha ezért életével fizethet. Lehetetlen a kiáradó lelket gúzsba kötni, lehetetlen az élet kiteljesedését megfékezni, megvesztegetni, eltéríteni.
4. A szentlélek kitöltetésének következménye tehát a keresztyén gyülekezet létrejötte. A keresztyén gyülekezetben testet ölt a Jézusi tanítás/értékrend – a tanítványi közösség a szentlélektől átlelkesülve viszi a világban Jézus életének, halálának és tanításának hírét.
5. A Vigasztaló és Pártfogó isteni lélek a keresztyén Egyházban, az apostoli tanításban, vagyis a prédikálásban mutatkozik meg leginkább. Az első tanítványokhoz hasonlóan mi is felelevenítjük a mestertől tanultakat, és bizonyosságot teszünk hitünkéről, hogy Jézus tanításának követésével és gyakorlásával vallási és nemzeti közösségünk szolgálatára állhassunk. Cselekedeteink, egyéni és közösségi életvitelünk az apostoli tanítás szilárd alapján állva Isten országának építését szolgálják.
6. A nyilvános hitvallás, bizonyágtétel és cselekedet célja egy: tanítvánnyá tenni minden népet. Az öntudatra ébredés, a felismerés, teljesüljön az ki a kenyértörésben vagy az imádságos együttlétekben, nem elegendő. A meggyőződésből cselekedetnek kell következnie. Ehhez legtöbbször az emberi akarat kevésnek bizonyul. Kell az isteni lélek pártfogása. Ez adatik meg nekünk minden pünkösdi ünnep alkalmával.

Pünkösöd tehát véges emberi valónk elfogadása, küldetésünk megfogalmazása és annak gyakorlatba ültetése. Ám az erről szóló mindenkori keresztyén tanítás, a tanítók szavai akkor válnak érthetővé, ha az élet tapasztalatával egybecsengnek. Csak így válik olyan meggyőződéssé, ami tettekre sarkall. És így lesz pünkösöd a valóra vált jézusi ígéletben kibontakozó lehetőségek ünnepe. Ámen.